

Ärende: VN/8051/2019

Statsrådets principbeslut: den finländska demokratipolitiken för 2020-talet (utkast)

Lausunnonantajan lausunto

Ert utlåtande om demokratipolitiska riktlinjer och åtgärdsförslag (åtgärdsförslagen presenteras nedan efter tema, mer detaljerade förslag finns i dokumentet)

Tankesmedjan Agenda tackar för möjligheten att bli hörd i frågan som gäller den finländska demokratipolitiken för 2020-talet. Vi jobbar utgående från värderingar om demokrati, mänskliga rättigheter, integritet och en respekt för rättsstaten. Då vi lever i en alltmer polariserad värld, som karaktäriseras av en massiv mängd information, är det nödvändigt att dessa grundvärderingar synligt genomsyrar verksamheten och regelbundet lyfts fram.

Riktlinje 1: Valsystemet är funktionellt, säkert och pålitligt. Alla har lika möjligheter och tillräcklig kapacitet att utöva sin rätt till deltagande

Teman för åtgärdsförslag för att förbättra den representativa demokratins funktion

- *Reform av valsystemet*
- *Stärkande av säkerheten i valen*
- *Flexibla röstningsmöjligheter och införandet av ett elektroniskt rösträttsregister i stor skala*
- *Främjande av valdeltagandet och en mångfaldig kandidatuppställning*

Riktlinje 2: I Finland finns mångsidiga möjligheter till delaktighet och allt fler utövar sina politiska och medborgerliga rättigheter

Teman för åtgärdsförslag för att förbättra den representativa demokratins funktion

- *Främjande av jämlikt deltagande och göra det till en starkare del av beslutsfattande och beredning.*
- *Utveckling och utvärdering av delaktighetssystem i kommuner och välfärdsområden.*
- *Granskning av initiativinstrument samt omfattande användning av olika metoder för deltagande och påverkan. Utveckling av digital delaktighet och nätdemokratitjänster.*
- *Utvärdering och mätning av deltagandeåtgärder samt utveckling av jämlikt deltagande.*

Riktlinje 3: Demokrati-, människorätts- och mediefostran samt kontinuerligt lärande stödjer förverkligandet av rätten till deltagande

Teman för åtgärdsförslagen till stöd för demokrati, människorätts- och mediefostran

- *Ingripande i särskiljningen av ungas utbildningsbanor i ett tidigt skede. Säkerställande av kunskapsunderlag och färdigheter som stödjer delaktighet.*
- *Förbättrad tillgång till aktuellt utbildnings- och studiematerial (om demokrati- och människorättsfrågor). Utredning av inrättandet av ett nationellt kompetenscentrum för demokrati- och människorättsfostran samt introduktionen av nationella aktuella resultat för pilotprojekt.*
- *Långsiktig utveckling av grund- och fortbildning för lärare inom demokrati- och människorättsfrågor.*
- *Stärkande av medborgarfärdigheter samt öppen debatt för att identifiera och bekämpa desinformation (inkl. digital- och medieutbildning).*
- *Stärkande av den roll som nätverket av allmänna bibliotek och museer har när det gäller att stärka det sociala deltagandet och mediekompetensen.*
- *Stärkande av kunskapen om demokrati, mänskliga rättigheter och medieläsfärdighet och en utökning av dess tyngdpunkt i integrationsutbildning samt i flerspråkig samhällsorientering.*
- *Säkerställande av tillräckliga resurser för medborgarsamhällets aktörer för att tillhandahålla utbildning inom demokrati, mänskliga rättigheter och medieläsfärdighet.*

Riktlinje 4: Öppen, transparent och interaktiv förvaltning stärker tilliten. Beslutsfattandet är informationsbaserat

Teman för åtgärdsförslag för att främja förvaltningens öppenhet och transparens

- *Utveckling av den offentliga förvaltningens kommunikation i frågor som rör samhällsfunktionen.*

- **Färdigställande av reformen av offentlighetslagen. Införandet av öppenhetsregistret, uppföljning samt utvärdering av bedömningen av utvecklingsbehoven.**
- **Förbättrande av lagstiftningsprocessens öppenhet och delaktighet samt utveckling av tjänstemännens kompetens.**

Våren 2020 publicerade Agenda en rapport om synen på åldrande och äldre medborgare, skriven av Anna K. Forsman och Johanna Nordmyr, bägge doktorer inom vårdvetenskap. Rapporten "Att åldras på 2020-talet: Social delaktighet som grund för ett gott åldrande" lyfter bl.a. upp följande aspekter om äldre och vikten av delaktighet:

- Sett till vår finländska befolkning är de snabbast växande åldersgrupperna våra pensionärsgrupper. Drygt en femtedel av den totala befolkningen hör till denna ålderskategori (65 +) och enligt demografiska befolkningsprognoser för år 2060 kommer andelen av personer som är 65 år eller äldre att öka till nästan en tredjedel. Intressant är också att andelen personer över 90 år bland den finländska befolkningen förväntas fyrdubblas fram till år 2060.

-I utvecklingen av service, riktad i första hand till äldre grupper med mer omfattande behov av vård och omsorg, är det viktigt att ta in hälsofrämjande perspektiv och insatser. Här vill vi särskilt lyfta vikten av att beakta de sociala omständigheterna och de sociala behov som de äldre klienterna har.

-Som ett led i att stöda social delaktighet bland äldre grupper i vårt samhälle vill vi lyfta frågan om digital exkludering. Många äldre använder digitala tjänster och är därmed inkluderade i vårt moderna informationssamhälle. Det är också de äldre användargrupperna som ökar mest när det gäller att ta till sig ny teknik och digitala tjänster. Samtidigt behöver vi lyfta och på ett nyanserat sätt diskutera problematiken kring digitalt utanförskap bland en del äldre grupper.

-Vi vill flagga för att seniorer bör ses och beaktas som de viktiga resurser de faktiskt är i vårt samhälle och att i dialog och samverkan med äldre grupper bättre planera för hur dessa i högre grad kan inkluderas och involveras i samhällsdebatten och -bygget. Att seniorers mångskiftande och värdefulla kunskap, kompetens och erfarenhet bättre tas till vara och får färga samhällsplanering- och styre. De positiva sociala och ekonomiska effekterna av äldres engagemang i såväl formella som informella aktiviteter och sammanhang (som frivilligarbetare, anhörigvårdare mm.) bör lyftas.

Rapporten hittas i sin helhet här: <https://www.agenda.fi/Rapport/att-aldras-pa-2020-talet-social-delaktighet-som-grund-for-ett-gott-aldrande/>

Riktlinje 5: Den samhälleliga debattkulturen är konstruktiv, pluralistisk och icke-diskriminerande och gör det möjligt för olika befolkningsgrupper att delta

Temat för åtgärdsförslag för att förbättra debattkulturen

- **Identifiering av dialog och samarbete (mellan partierna) som en nyckelfaktor i en konstruktiv debattkultur i samhället.**
- **Främjande av goda relationer mellan olika befolkningsgrupper genom dialoger.**
- **Valet av rätt instrument för deltagande för att minska särskiljningen för deltagande.**
- **Fortsatta myndighetsåtgärder och kompetensutveckling för att kunna ingripa i hatretorik och trakasserier.**
- **Förebyggande av hatretorik och ökad medvetenhet om mötet mellan hatretorik och trakasserier samt gränserna för yttrandefriheten.**

Det är av yttersta vikt att få finländarna att tala mer med varandra. Under de senaste åren har Agenda publicerat innehåll som tangerar rasism och språkförbistring i Finland.

Inför riksdagsvalet 2019 frågade Agenda tusen finlandssvenskar om deras syn på språkklimatet i Finland. 75 procent, eller tre fjärdedelar tyckte att situationen var dålig eller till och med mycket dålig. Ur rapporten, som sammanställts av forskaren Kjell herberts vid Åbo Akademi, framgår att finlandssvenskarna upplever en kollektiv sorg och besvikelse över ett dåligt eller försämrat språkklimat. Allt mer sällan kan man ta för givet att svensk service ges eller att det finns beredskap och förståelse för de svenskspråkigas behov. Många såg försämringarna och domänförlusterna som en följd av politiska beslut. Inte minst regeringen Sipilä angavs som en avvecklare av svenska strukturer. Många hade även upplevt oförståelse och problem på arbetsplatsen, kunder/klienter som klagat på svensk accent, tvåspråkig betjäning och oförståelse bland arbetskamrater

och chefer. Ofta får man tackla negativa attityder och fördomar (Suomessa puhutaan suomea, pappa betalar, hurrittelu, etc.) Ur rapporten framgick att servicen fungerade bäst i de sektorer där man har svenska enheter; dagvård, skola och yrkesutbildning. Dessa är sektorer där även språket utgör en del av kulturen och inte bara är kommunikation. 84% av respondenterna uppgav att det är viktigt eller mycket viktigt att få sjukvård på sitt modersmål, men enbart 28 % uppgav att de fått svenskspråkig service inom hälsovården. Särskilt i huvudstadsregionen uppfattas svenskan allt mer som ett privat hemspråk, då den blir allt osynligare i gatubilden. Många meddelar även att de upplever en oförståelse eller okunskap om att det talas svenska i Finland. Att svenskan överlever i Finland kan tyvärr inte bara åläggas språkminoriteten, utan vi behöver draghjälp av majoriteten. En minoritet kan inte överleva utan majoritetens hjälp. (<https://www.agenda.fi/Rapport/om-sprakklimatet-i-finland-som-att-aka-rulltrappa-at-fel-hall/>)

Då det kommer till rasismen i Finland kommer Jasmine Kelekay, doktor i sociologi, till liknande slutsatser om delaktighet.

"En färsk utredning från DO visar att diskriminering mot finländare med afrikansk bakgrund är ett vardagligt fenomen. Rapporten lyfter särskilt fram hur rasism och diskriminering upplevs inom olika institutioner. Av de 286 personer som deltagit i utredningen angav 67% att de upplevt rasism inom skolvärlden, medan 60% angav att de upplevt diskriminering eller rasism i arbetslivet. Nästan hälften av de intervjuade uppgav att de upplever rasistiska incidenter minst en gång i månaden, och var femte uppgav att hen blivit utsatt för etnisk eller rasprofilering av poliser eller väktare. Den sista punkten stöds också av resultaten från projektet The Stopped – Pysäytetyt som utrett hur etnisk profilering utövas och upplevs i Finland. Även om etnisk profilering är olagligt i Finland så visade projektet att det är allmänt i praktiken. Romer, svarta och personer med bakgrund i Mellanöstern blir disproportionerligt stoppade vid Finlands gränser, vid ID-kontroller, trafikkontroller, i butiker eller på gatan. Detta är ett uttryck för hur rasifierade människor allmänt misstänkliggörs i samhället. Även om det inte ofta brukar resultera i dödligt våld på samma sätt som i USA så finns det kulturella underlaget för samma problem i Finland. För att verkligen kunna ta itu med rasismen i Finland måste vi därför förstå rasismen som strukturell och inte bara individuell. Annars riskerar vi att inte kunna göra egentliga framsteg.

Vi finlandssvenskar är unikt positionerade genom vår kulturella koppling till både Finland och Sverige och därmed deras historiska arv. Men denna unika historia och position kan – och borde – också användas som en resurs för arbetet för ett mera jämlikt Finland. Finlandssvenskar är unikt positionerade bland minoriteterna med officiell status i Finland. Även om finlandssvenskar upplever diskriminering så rasifieras de som vita och upplever därför inte rasism såsom till exempel romer och samer. Men på grund av att finlandssvenskar ändå har minoritetsupplevelsen i Finland så borde de också ha en kapacitet för förståelse och empati för andra grupper som möter barriärer i samhället. Därför borde finlandssvenskar ha ett särskilt intresse för att ta itu med de komplexa strukturella ojämlikheter vi ser i Finland idag, i stället för att använda vår minoritetsstatus som en sköld mot anklagelser om rasism. Andra minoriteter, som till exempel afrofinländare, har ingen officiell minoritetsstatus vilket betyder att vi inte ens har samma skydd och rättigheter som de historiska minoriteterna."

Det är viktigt att alla finländare engagerar sig i dialog och utbildar sig själv.

(<https://www.agenda.fi/kommentar/black-lives-matter-beror-aven-svenskfinland/>)

Riktlinje 6: Ett aktivt och livskraftigt medborgarsamhälle är en central del av en fungerande demokrati
Teman för åtgärdsförslag för att stödja medborgarsamhällets verksamhetsförutsättningar och deltagande

- ***Identifiering av betydelsen av ett autonomt och livskraftigt medborgarsamhälle samt främjande av sektorsövergripande samarbete baserat på partnerskap.***

- **Långsiktig utvärdering och uppföljning av förändringar i medborgarsamhället och deras påverkan.**
- **Medborgarverksamhetens medvetenhet om finansierings- och kapitalanskaffning och stöd för kompetens samt utveckling av kapitalanskaffningsinnovationer.**
- **Stöd för ungdomars frivilligarbete med hjälp av skolor och läroinrättningar.**
- **Främjande av forskning av medborgarsamhället och bättre tillämpning av forskningsdata. Stärkande av kompetens och kunskap gällande medborgarsamhället hos tjänstepersoner.**
- **Stärkande av kulturinstitutionernas roll och verksamhet i integrationen och den sociala gemenskapen samt framlyftande av kulturen som en central del av stadsutvecklingen.**

I samband med kommunalvalet 2021 lät Agenda göra en enkätstudie om finländarnas inställning till olika ekonomiska frågor, bl.a. finansieringen av kultur. Joachim Thibblin, teaterchef vid Svenska teatern, kommenterade innehållet och lyfte fram vikten av att stärka kulturinstitutionernas roll och verksamhet i integrationen och den sociala gemenskapen:

"Det finns en paradox i tillgängligheten av kultur i Finland: vi är så vana att den hela tiden finns runtomkring oss, att vi inte tänker på att vi också måste betala för den. Det här ser vi i enkätfrågan som bad respondenterna rangordna vad de vill att pengarna går till, ifall deras kommunalskatt skulle höjas. Bara tio procent av de svenskspråkiga och nio procent av de finskspråkiga skulle sätta mer pengar på kultur- och bibliotekstjänster.

Det här överraskar inte, kulturen ligger ofta lågt i motsvarande rankningar. Kulturen är inte självklar, på samma gång som vi tar den som en självklarhet: vi klarar oss inte utan böcker, psalmer, artister eller författare. Eftersom kulturen genomsyrar allt i samhället så tänker vi inte på den på samma sätt som utbildning eller hälsovård. Kulturen är dessutom ofta både lättillgänglig och gratis för konsumenten, så man kanske inte tänker på att den kostar.

Vi behöver tala om det här, om kulturens osynliggörande. Ett problem är att det skärs ner på nyhetsmediernas kulturredaktioner, vilket i sin tur leder till en avsaknad av experter och recensenter. Vi har inte heller inom branschen varit så bra på intressebevakning, även om läget har förbättrats under de senaste tre åren. Det finska kulturfolket har varit väldigt splittrat, så att alla har suttit i nedgrävda i sina egna skyddsgravar och enbart funderat på det egna fältet. Här spelar även strukturella problem som avsaknad av ledarskapsbildning inom kulturen in.

Finland är ett av de ledande teaterländerna i världen, vi har väldigt många teatrar i Finland. Enligt TINFO:s (scenkonstfältets sakkunnigorganisation) rapport från 2019 gavs det över 16 000 föreställningar som nådde en publik på över 2,9 miljoner personer.

Kulturen är ett fundament i bildningsidealet: Föreställ dig en värld utan sång, musik, bildkonst. Det är ju något vi faktiskt har vi fått uppleva nu under corona. Det digitala är ett komplement, men det ersätter aldrig det mänskliga mötet eller den naturliga upplevelsen. Det är i mötet med varandra som vi kommunicerar och uttrycker oss. Det här har vi gjort i alla tider, sedan vi satt runt en eld och delade med oss av våra historier.

Kultur är också en utbildningsfråga: då man redan som barn lär sig att förstå och konsumera kultur och lär sig begreppen, så är man även öppnare för kulturupplevelser som vuxen. Därför är drama- och musikundervisning i skolorna så viktig, genom det får man egna instrument för det. Dramaundervisning stärker kommunikationsfärdigheterna. Det digitala ersätter inte det naturliga mötet, för det är fysiska kultur- och konstupplevelser som stärker individen på många sätt. Vivica Bandler sade i tiderna att man kan vara aktiv eller passiv i kulturen: antingen så att man själva producerar kultur eller så att man njuter av det som andra producerat.

Det ska tilläggas att konsten och kulturen också är grunden för all innovation. Det är genom mötet och konfrontationen som vi löser våra problem, och det är via kulturen som vi lär oss att tänka kreativt." (<https://www.agenda.fi/Rapport/ekonomi-finlandska-varderingar-for-2020-talet/>)

Riktlinje 7: Finland stödjer utvecklingen av demokratin internationellt

Teman i åtgärdsförslagen för att stödja den internationella demokratiutvecklingen

- ***Utökad kontakt med aktörer på nationell nivå och utveckling av Finlands internationella demokratiarbete som helhet. Tillämpning av den finländska kompetensen inom demokrati, mänskliga rättigheter och rättsstaten vid internationellt samarbete.***
- ***Stärkande av det politiska deltagandet för grupper som är underrepresenterade i politiken genom att stödja partier och parlament internationellt. Utveckling av olika sätt för att stödja förverkligandet av olika aktörers rätt till deltagande samt mediefrihet.***
- ***Utveckling av statsrådets forskningsverksamhet samt uppföljning av det internationella demokratiarbetets inverkan och utvecklingsbehov.***
- ***Finlands aktiva arbete inom initiativet Europeiska Unionens Team Europe Democracy och mellanstatliga demokratiorganisationer. Finlands stöd till International Institute for Democracy and Electoral Assistance, International IDEA.***

-

